ئەو کەسانەی زەکاتیان پێ ئەشێت:

ئەوانەی زەکاتیان پێ ئەشێت هەشت جۆرن، خوای گەورە لەم ئایەتەدا باسی کردون کە ئەفەرمووێت: ﴿إِنَّمَا ٱلصَّدَقَـٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَـٰكِينِ وَٱلۡعَـٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَـٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ (التوبة:٦٠). واتە: زەکاتەکان ئەدرێن بەو فەقیران و مسکین و ئەوانەی لەسەر کۆکردنەوەی زەکات کار دەکەن و ئەوانەی بە هۆی ئەو زەکاتەوە دڵیان بۆ لای خوا ڕائەکێشرێت، وە بەو بەندانەی ئەیان هەوێت ئازاد بن، وە بەوانەی قەرزدارن، وە لە ڕێی خوادا، و بە ڕێبوارێك کە پارەو سامانی لە سەفەرەکەیدا لە دەست بڕا بێت، ئەم بەش کردنەش فەڕزێکە لە لایەن خواوە دانراوە، وە خوا عەلیم و حەکیمە.

لە زیادی کوڕی حاریسی صودائیی‌یەوە هاتووە کە ووتویەتی: هاتمە لای پێغەمبەر ﷺ وبەیعەتم پێ دا، پیاوێك هات ووتی: لە زەکات بەشم بدە، فەرموی: (إنَّ اللهَ لَم يرضَ بِحُكمِ نَبِيٍ وَلا غيرِهِ فِي الصَّدَقَاتِ حتى حَكَمَ فِيهَا هُوَ، فَجَزَّأَهَا ثَمانِيَةَ أجزَاءٍ، فَإن كُنتَ مِن تِلكَ الأجزَاءِ أعطَيتُكَ). (رواه أبوداود). واتە: خوا نە بە حوکمی پێغەمبەرێك وە نە بە حوکمی کەسێکی تر لە زەکاتدا ڕازی نەبووە هەتا بۆ خۆی حوکمی تێدا کردووە وکردویەتی بەهەشت بەشەوە، جا ئەگەر تۆش یەکێك بیت لەو بەشانە بەشت ئەدەم.

وە ئەم حەدیسە لە سەنەدەکەیدا عبدالرحمن ی ئەفریقی تێدایە کە قسەی لەسەرە.

وا لە خوارەوە ئەم هەشت جۆرە ڕون ئەکەینەوە کە لە ئایەتەکەدا باس کراون:

(٢،١)- فەقیران و مەساکین.

ئەمانەش ئەوموحتاجانەن کە ئەوەندەیان نییە بەشیان بکات، وە بەرامبەر ئەمانەش دەوڵەمەندان وخاوەن دەسەڵات هەن کە ئەوەندەی ئەمان ئیحتیاجی‌یان پێی هەبێت هەیانە.

لە پێشەوە باس کرا بە چ ئەندازەیەك مرۆڤ ئەبێتە دەوڵەمەند، ئەویش ئەو ئەندازەیە کە لە پێویستی‌یە سەرەکی‌یەکانی خۆی زیادە بێت، هەم لە خۆی وهەم لە منداڵەکانی، لە خواردنو خواردنەوەو جل و بەرگ و خانوو شتی سواری و ئامێری ئیش و ئەو جۆرە شتانەی کە کەس ناتوانێ بێ نیاز بێ لیێیان. جا هەرکەس ئەو ئەندازەیەی نەبوو ئەوە موحتاجە وشایستەی زەکاتە.

لە حەدیسەکەی موعازدا هاتووە ئەفەرمووێت: (لە دەوڵەمەندەکانیان وەرئەگیرێت وئەدرێتەوە بە فەقیرەکانیان) جا ئەو کەسەی لیێ وەرئەگیرێت ئەو دەوڵەمەندەیە کە خاوەنی ڕادەی دانراو بێت.

وە ئەوەی بۆی ئەگێڕێتەوە ئەو بەرامبەرەیەتی کە فەقیرو موحتاجە وئەوەندەی نییە کە دەوڵەمەند هەیەتی، وە لێرەدا جیاوازی نییە لە نێوان فەقیرەکان و مسکینەکاندا لە لایەنی نەبوونی و موحتاجی‌یەوە، وە لە لایەنی موستەحەق بوونیان بۆ زەکات. وە لە لایەنی کۆ کردنەوەی ئایەتەکە بۆ (فەقیران و مسکینان) بەسەر یەکەوە –هەر

چەندە واوە (عطف)ەکە داواکاری جیاوازییە لەبەینیاندا– بەڵام دژی ئەو قسەیە نییە کە ووتمان، چونکە – مسکینەکان کە بەشێکن لە فەقیران– صیفەتێکی تایبەتییان هەیە بە خۆیانەوە کە ئەوەش بەسە بۆ جیاوازی، چونکە لە حەدیسدا بەڵگە هەیە لەسەر ئەوەی مسکینان ئەو فەقیرانەن کە دوورە پەرێزی ئەکەن لە سواڵ کردن، وە خەڵکیش ئاگایان لە حاڵیان نییە، جا ئایەتەکە باسی کردون بۆ ئەوەی نەبادا خەڵك ئاگایان لە حاڵیان نەبێت، چونکە واخۆیان دەرناخەن، حەدیسەکەش ئەوەیە کە ئەبوهورەیرە ڕیوایەتی کردووە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (لَيسَ المِسكِينُ الَّذي تَردُّهُ التَّمرةُ وَالتَّمرتَانِ، وَلا اللُّقمةُ وَاللُّقمتَانِ، إنَّما المِسكِينُ الَّذي يَتعَفَّفُ، إقرَئُوا إن شِئتُم: ﴿لَا يَسْـَٔلُونَ ٱلنَّاسَ إِلْحَافًا﴾ (البقرة:٢٧٣). واتە: مسکین ئەوە نییە کە خورمایەك یا دوو خورما ئەیگێڕێتەوە یا لوقمەیەك یا دوو لوقمە ئەیگێڕێتەوە بەڵکو مسکین ئەوەیە کە دوورە پەرێزی ئەکات لە سواڵ کردن، ئەگەر حەز ئەکەن ئەو ئایەتە بخوێننەوە کە ئەفەرموێت: (بەزۆر داوا لە خەڵك ناکەن).

وە لە(لفظ)ێکی تردا هاتووە: (لَيسَ المِسكِينُ الَّذي يَطُوفُ على النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقمَةُ وَاللُّقمَتَانِ، وَالتَّمرَةُ وَالتَّمرتَانِ، وَلَكِنَّ المِسكِين الَّذي لايَجِدُ غنى يُغنِيهِ، وَلا يُفطَنُ لَهُ، فَيُتَصَدَّقُ عَلَيه، وَلا يَقُومُ فَيسألُ النَّاس). (رواه البخاري و مسلم) واتە: مسکین ئەو کەسە نییە بە ناو خەڵکدا بگەڕێت و پارویەك یا دوو پارو بیگێڕێتەوە، یان دەنکە خورمایەك یان دوو دەنکە خورما، بەڵکو مسکین ئەو کەسەیە ئەوەندەی نییە بێ ئیحتیاجی بکات وکەسیش پێی نازانێت هەتا خێری پێ بکات، وە خۆشی هەڵناسێ داوا لە خەڵك بکات.

ئەندازەی ئەو زەکاتەی ئەدرێت بە هەژار:

لە مەبەستەکانی زەکات ئەوەیە ئیحتیاجی فەقیرانی پێ دەفع بکرێت، هەربۆیە لە زەکات ئەو ئەندازەیان پێ ئەدرێت کە لە فەقیری دەریان بێنێ بۆ دەوڵەمەندی، وە لە موحتاجییەوە بۆ بێ ئیحتیاجییەکی بەردەوام، ئەمەش بەپێی حاڵات و نەفەرەکان فەرق ئەکات.

عمر رضي الله عنه فەرموویەتی: ئەگەر زەکاتتان دا بە فەقیر ئەوەندەی بدەنێ کە لە فەقیری ڕزگاری بکەن.

(قاضی) عبدالوهاب ووتویەتی: مالیك سنوری دانەناوە بۆ ئەو ئەندازەیەی کە پێی ئەدرێت چونکی ئەدرێ بە کەسێك کە: خانوو خزمەتکارو ئەو ووڵاغەش کە بێ نیاز نییە لێی، هەیەتی.

لە حەدیسدا بەڵگەی ئەوە هاتووە کە ڕەوایە بۆ هەژار داوا بکات هەتا ئەوەندەی ئەدرێتێ ژیانی پێی ڕاست ببێتەوەو بێنیازی بکات بە درێژایی ژیانی. حەدیسەکەش ئەوەیە کە لە (قبیصە)ی کوڕی (مخارق الهلالی)یەوە هاتووە ووتویەتی: بۆ یەك خستنەوەی دوولایەن خوێن توشی قەرزاری کرد، پاشان هاتمە لای پێغەمبەر ﷺ داوای یارمەتیم لێ کرد فەرموی: (أقم حتى تأتِيَنا الصَّدَقَةُ فَنَأمرُ لَكَ بِهَا، ثُمَّ قَالَ: يَا قُبَيصَةُ! إنَّ المَسألَةَ لا تَحِلُّ إلا لأحَدِ ثَلاثَةٍ: رَجلٍ تَحمَّلَ حُمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ المَسألَةُ حتى يُصِيبهَا ثُمَّ يُمسِك، وَرَجُلٍ أصَابَتهُ جَائِحَةٌ اجتَاحَت مَالَهُ، فَحَلَّت لَهُ المَسألَةُ حتى يُصِيب قَوَاماً مِن عَيشٍ، أو قَالَ: سَدَاداً مِن عَيشٍ، وَرَجُلٍ أصَابَتهُ فَاقَةٌ حتى يَقُولَ ثَلاثَةٌ مِن ذَوِي الحِجَا مِن قَومِهِ: لَقَد أصَابَت فُلاناً فَاقَة، فَحَلَّت لَهُ المَسألَةُ حتى يُصِيبَ قَوَاماً مِن عَيشٍ، أو قَالَ: سَدَاداً مِن عَيشٍ، فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ المَسأَلَةِ -يَاقُبَيصَةُ- فَسُحتٌ، يَأكُلُهَا صَاحِبهَا سُحتاً). (رواه أحمد ومسلم وأبوداود والنسائي). واتە: بمێنەرەوە هەتا زەکاتمان بۆ دێت فەرمان ئەدەین بەشت بدەن. پاشان

فەرمووی: ئەی قوبەیصە سوالٌ کردن بۆ سێ کەس نەبێ دروست نییە: پیاوێك بۆ یەك خستنی دوو لایەن خۆی تووشی قەرزاری بکات، جا داوا کردنی بۆ ڕەوایە هەتا قەرزەکەی لە کۆڵ ئەکەوێت، ئیتر ئەبێ واز بهێنێ، وە پیاوێك وەیشومەیەك بدات لە ماڵو سامانی و لەناویان ببات، جا داوا کردنی بۆ دروستە هەتا ژیانی پێ ڕێك ئەبێتەوە، وە پیاوێك تووشی هەژارییەك ببێت و سێ کەسی ژیر لە کەس‌وکارەکەی بڵێن: فلان کەس تووشی هەژاری بووە، ئەوە داواکردنی بۆ ڕەوایە هەتا ژیانی پێ ڕێك ئەبێتەوە، جگە لەمانە حەرامە و هەرکەس داوا بکات بەحەرامی ئەیخوات.

ئایا کەسێك توانای کاسبی کردنی بێت زەکاتی ئەدرێتێ؟:

ئەوکەسەی توانای کاسبی کردنی هەبێت زەکاتی نادرێتی و هەروەك دەوڵەمەند وایە.

١- لە (عبیداللە)ی کوڕی عەدی کوڕی خیارەوە هاتووە کە ووتویەتی: دوو کەس پێیان ڕاگەیاندم کە چوونە لای پێغەمبەر ﷺ لەکاتی حەجی ماڵ ئاواییدا کاتێك زەکاتی دابەش ئەکرد، داوایان کرد بەشی ئەوانیش بدات، پێغەمبەر ﷺ سەیرێکی کردین بینی توانای کارکردنمان هەیە فەرموی: (إن شِـئتُمَا أعطَيتُكُمَـا وَلا حَـظَّ فِيهَـا لِغَنِـيِ، وَلا لِقَـوِيِ مُكتَسِب). (رواه أبوداود والنسائي) واتە: ئەگەر حەز ئەکەن بەشتان ئەدەم، بەڵام دەوڵەمەند وبە توانا بۆ کاسبی کردن بەشی لەمەدا نییە.

(خطابي) ووتویەتی: ئەم حەدیسە بنەمایەکە بۆ ئەوەی ئەگەر کەسێك نەزانرا ماڵی هەیە وەك ئەو کەسە دائەنرێت کە ماڵی نەبێت، وە هەروەها بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە بۆ زەکات توانای ڕواڵەتی ئیعتیباری بۆ ناکرێت هەتا توانای کاسبی کردنیشی نەخرێتە پاڵ، چونکە کەسی وا هەیە لە لاشەدا بە هێزە، بەڵام دەستەکانی بێ توانا وکارنەکەرن، جا هەر کەس ئەوە حاڵی بێت بەر گری زەکاتی لێ ناکرێت بەپێی حەدیسەکە.

٢-لە ڕەیحانی کوڕی یەزیدەوە لە عبداللە ی کوڕی عەمرەوە هاتووە کە ووتویەتی: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (لاتَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِي ولا لِذِي مِرَّةٍ سَوِي). (رواه أبوداود والترمذي وصححه). واتە: زەکات ناشێ بە دەوڵەمەند ولەش ساغی بە توانا.

ئەمەش مەزهەبی شافیعی وئیسحاق وئەبوعوبەید وئەحمەدە.

حەنەفیەکان ئەڵێن: دروستە مرۆڤی بە تواناش زەکات وەربگرێت بە مەرجێك دوو صەد درهەمی یا زیاتری نەبێت.

نەوەوی ئەڵێت: پرسیار لە غەزالی کرا دەربارەی ئەوانەی لە ماڵ دائەنیشن وعادەتیان نەگرتووە کە کار بکەن، ئایا بۆیان هەیە زەکات وەربگرن لەگەڵ فەقیراندا؟ ووتی بەڵێ. وە ئەم قسەیەی ڕاستەو قەبووڵە لەسەر ئەساسی ئەوەی کە ئەو کەسانە ئەگەر کاری شیاوی خۆیانیان دەست نەکەوێت[1].

---

[1] هەرچەندێك ئەو پیشەیە نزم بێت ئەوە باشترە و بەشەرافەت ترە بۆ موسڵمان وە لە بێئیشی و گەلۆری باشترە، وە لەوە باشترە کە دەست لە خەڵك پان بکاتەوە، یان بیدەنێ یان نەیدەنێ، وە ئەو ئیعتیبارەی باس کرا نابێت فەرموودەی پێغەمبەری ﷺ پێ تایبەت و خاص بکرێت کە فەرموویەتی: زەکات بە خاوەن دەسەڵات و ساغ ناشێت، جا وورد بەرەوە. (تمام المنة).

کەسێك خاوەنی (نصاب) بێت بەڵام ئەوەندەی نییە بەشی خۆی بکات:

هەرکەس خاوەنی (نصاب) بێت لە هەر جۆرە ماڵێك، بەڵام لەبەر زۆری خێزان بەشی خۆی ناکات، یا لەبەر گرانی نرخی شتومەك، جا ئەو جۆرە کەسانە بە دەوڵەمەند حیساب ئەکرێن لەو لایەنەوە کە (نصاب) یان هەیە، بۆیە زەکات لە ماڵەکەیان واجب ئەبێت، وە بە فەقیریش حیساب ئەکرێن لەولایەنەوە کە ئەوەی هەیانە بەشیان ناکات، هەر بۆیە ئەبێ لە زەکات بەشیان بدرێت وەك فەقیران.

نەوەوی ووتویەتی: هەر کەس خانووی هەبێت بەڵام ئەوەندەی ماڵ نەبێ بەشی بکات، ئەوە فەقیرە زەکاتی پێ ئەشێت، بۆ ئەوەی پێویستی خۆی پێ جێ بە جێ بکات، وە زۆری لێ ناکرێت خانووەکەی بفرۆشێت.

لە (المغني) دا هاتووە کە مەیموونی ووتویەتی: گفتوگۆم کرد لەگەڵ ئەبو عبدالله –ئەحمەدی کوڕی حەنبەل– و ووتم: جاری وا هەیە کابرایەك مەڕ وبزن و ووشترێکی وەهای هەیە کە زەکاتی تێدا واجبە، لەگەڵ ئەوەشدا فەقیرە، مەڕ وبزنەکەی چل سەر ئەبێت، وە زەویو زاری کشت وکاڵیشی هەیە، بەڵام بەشی ناکات، ئایا زەکاتی پێ ئەشێت؟ ووتی: بەڵێ، چونکە ئەوەندەی نییە دەوڵەمەندی بکات وە توانای ئەوەشی نییە ئەوەندە پەیدا بکات، لەبەر ئەوە دروستە زەکات وەربگرێت، وە وەك ئەوە وایە ئەو ماڵەی کە هەیەتی زەکاتی لەسەر پێویست نەبێت.

٣- ئەوانەی لەسەر کۆکردنەوەی زەکاتدا کار ئەکەن (العاملین علیها):

ئەمانەش ئەو کەسانەن کە پێشەوای موسوڵمانان یا جێگرەکەی دایان ئەنێن کاربکەن بۆ کۆکردنەوەی زەکات لە دەوڵەمەندەکان. وە ئەوانەش کە دانراون بە پاسەوانی ئەو زەکاتە هەر لەوانەن، وە هەروەها شوانی ئاژەڵەکانی ئەو زەکاتە ونووسەرەکانیشی هەر لەوانەن. وە پێویستە ئەمانە موسوڵمان بن و لەو کەسانە نەبن کە زەکاتیان پێ حەرامە، لە کەس وکاری پێغەمبەر ﷺ کە بەنی هاشم و بەنی (عبد المطلب) ئەگرێتەوە.

لە (مطلب)ی کوڕی ڕەبیعەی کوڕی(حارث) ی کوڕی (عبدالمطلب)ەوە هاتووە کە ووتویەتی: من و فەزڵی کوڕی عەبباس چووین بۆ لای پێغەمبەر ﷺ وە یەکێکمان قسەی کرد و ووتی: ئەی ڕەسولی خوا هاتوین دامان بنێیت لەسەر ئەم زەکات کۆکردنەوەیە بۆ ئەوەی شتێکمان دەست کەوێت وەك ئەم خەڵکە، وە ئەوەی خەڵك ئەتدەنێ بتدەینێ، ئەویش فەرموی: (إنَّ الصَّدَقَةَ لا تَنبَغِي لِمُحَمَّدٍ، وَلا لآلِ مُحمَّد، إنَّمَا هِيَ أوسَاخُ النَّاسِ). (رواه أحمد ومسلم) واتە: بە ڕاستی زەکات بە محمد وئالی محمد ناشێت چونکە زەکات چڵکی خەڵکە.

وە لە (لفظ)ێکی تردا هاتووە فەرمویەتی: (لا تَحِلُّ لِمُحَمَّدٍ ولا لآلِ مُحَمَّدٍ) واتە: بە محمد و ئالی محمد ناشێ.

ئەوکەسانەی کە لە زەکاتدا کار دەکەن ئەگەر دەوڵەمەندیش بن هەر پێیان ئەشێ. لە ئەبوسەعیدەوە هاتوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (لا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِي إلا لِخَمسَةٍ: لِعَامِلٍ عَلَيهَا، أو رَجُلٍ اشتَرَاهَا بِمَالِهِ، أو غَارِمٍ، أو غَازٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، أو مَسكِينٍ تُصدِّقَ عَلَيهِ مِنهَا، فَأهدَى مِنهَا لِغَنِي). (رواه أحمد، وأبوداود، وابن ماجه، والحاكم، وقال: صحيح على شرط الشيخين). واتە: زەکات بە دەوڵەمەند ناشێت بە پێنج جۆر نەبێت: ئەو کەسەی کە کاری تێدا ئەکات، یا کەسێك بە پارەی خۆی بیکرێتەوە، یا قەرزدار، یا غەزاکەر لە ڕێی خوادا، یا مسکینێك کە زەکاتی درابێتێ ئەویش بەخشیبێتی بە دەوڵەمەندێك.

وە ئەو کەسانەی کە لە زەکاتدا کار ئەکەن وە زەکاتیان پێ ئەدرێت ئەو زەکاتە کرێی کارەکەیانە.

لە عبدالله‌ی کوڕی سەعدیەوە هاتووە کە ووتویەتی: لە شام هاتمەوە چوومە لای عومەری کوڕی (خطاب) خوا لێی ڕازی بێت فەرمووی: خەبەرم پێ دراوە کە تۆ کار ئەکەی لەسەر کاری موسوڵمانان وکەچی کرێشی لەسەر وەرناگریت ڕاستە؟ عبدالله ووتی: بەڵێ، چەند ئەسپێك و چەند بەندەیەکم هەیە وحاڵم باشە ئەمەوێ ئەم کارەم خێرێك بێت بۆ موسوڵمانان، عومەریش ﷺ فەرمووی: تۆ چیت ئەوێ منیش ئەوەم ئەویست، پێغەمبەریش ﷺ ماڵی بەشی من ئەدا منیش ئەم ووت: بیدە بە کەسێك لە من فەقیرتر بێت، هەتا جارێك هەندێ ماڵی دامێ منیش ووتم: بیدە بە کەسێك کە لە من زیاتر پێویستی پێیەتی، ئەویش ﷺ فەرموی: (مَا آتَاكَ اللهُ عَزَّوَجَل مِن هَـذَا المَـالِ، مِـن غَـيرِ مَـسأَلَةٍ، وَلا إشرَافٍ فَخُذهُ فَتَمَوَّلَه أَو تَـصَدَّق بِهِ، وَمَالاً، فَـلا تتبِعـهُ نَفـسَكَ). (رواه البخاري والنسائي). واتە: خوای گەورە هەرچی لەم ماڵە دایتێ بێ ئەوەی داوای بکەیت یا بە دڵ چاوەڕوانی بکەیت وەری بگرە وبە کاری بهێنە یا بیکە بە خێر، جا ئەگەر ئاوها بۆت ڕێ نەکەوت بە دوای دا مەچۆ.

وە پێویستە ئەو کرێیەی پێیان ئەدرێ ئەوەندە بێت کە بەشیان بکات. چونکە لە موستەوریدی کوڕی شەدادەوە هاتووە کە ووتویەتی: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن وَلِـيَ لَنَـا عَمَـلاً وَلَـيسَ لَـهُ مَنـزِلٌ فَلْيَتَّخِـذ مَنـزِلاً، أَو لَيـسَت لَـهُ زَوجَـةٌ فَلْيَتَزَوَّج، أَو لَيس لَهُ خَادِمٌ، فَلْيَتَّخِذ خَادِماً، أَو لَيسَت لَهُ دَابَّةٌ فَلْيَتَّخِـذ دَابَّـةً، وَمَـن أَصَـابَ شَـيئاً سِوى ذلِـكَ فَهُـوَ غَـال). (رواه أحمد وأبوداود وسنده صالح). واتە: هەرکەسێك کرایە سەرپەرستی کارێك بۆمان ئەگەر خانووی نەبوو خانووی پێ بگرێت، وە ئەگەر ژنی نەبوو ژنی پێ بهێنێت، وە ئەگەر خزمەتکاری نەبوو خزمەتکار بگرێت، وە ئەگەرووڵاغی سواری نەبوو ووڵاغ بگرێت، جا هەرکەس لە وانە زیاتر شتێکی لێ ببات ئەوە دزە.

(خطابي) ووتویەتی: ئەم حەدیسە بە دوو ڕوو لێك ئەدرێتەوە:

یەکەم: بە دروستی داناوە بە دەست هێنانی خزمەتکارو خانوو بەو کرێیەی کە لەسەرکارکردنی لەسەر زەکاتەکە وەری ئەگرێ، کە ئەو کرێیەش کرێیەکە کە ئەمسالی ئەو وەری ئەگرن، وە بۆی نی یە لەوە زیاتر بکرێت.

دووەم: ئەبێ کار گوزاری زەکات خانوو خزمەتکاری هەبێت، بەڵام ئەگەر خانووی نەبوو بۆ بە کرێ بگیرێ هەتا لەسەر ئەو کارە بێت، وە ئەگەر خزمەتکاری نەبوو کەسێکی بۆ بگیرێت خزمەتی بکات وبەسی بێت بۆ کارەکانی.

٤- دڵ ڕاهێنراوەکان (المؤلفة قلوبهم) :

ئەمانە کەسانێکن کە مەبەست لێیان ئەوەیە دڵیان دەستەمۆ بکرێ و لەسەر ئیسلام ڕاهێنرێ و سابت بکرێت، چونکە باوەڕیان لاوازە، یا بۆ ئەوەی موسوڵمانان لە شەڕیان بە دوور بخرێن، یا سوود وکەڵکیان لێ وەربگیرێت بۆ پارێزگاری کردنی موسڵمانان.

زانایان ئەم کۆمەڵە ئەکەن بە دوو بەشەوە: موسوڵمان وبێ باوەڕ.

موسوڵمانەکانیان چوار جۆرن:

١- کۆمەڵێك لە گەورە پیاوانی ئیسلام و سەرۆکەکانیان، کە هاوشانیان هەیە لە بێ باوەڕەکاندا، ئەگەر زەکاتیان پێ بدرێ ئومێدی موسڵمان بونی ئەوانیش ئەکرێ، وەك چۆن ئەبوبەکر ﷺ بەشی عەدی کوڕی حاتەم و (زبرقان)ی

کوڕی بەدری ئەدا هەرچەندە موسوڵمانی چاکیش بوون، بەڵام بۆیە زەکاتی پیّیان ئەدا چونکە پلەو شوێنی تایبەتی خۆیان هەبوو لەناو هۆزەکانیان دا.

٢-گەورە پیاوانێکی ئیتاعەت کراو لەناو قەومەکانی خۆیاندا کە موسوڵمان بوون بەڵام باوەڕیان لاوازە، ئەمانە زەکاتیان پێ ئەدرێ بەو ئومێدەی لەسەر ئیسلام سابت بن و باوەڕیان بە هێزبێت ولە جیهادو هەرکارێکی تری ئیسلام دا ئامۆژگاری بکرێن، وەك ئەوانەی پێغەمبەر ﷺ بەشێکی زۆری پێدان لە غەنیمەتی هەوازین. کە هەندێ لە ئازاد کراوەکانی مەککە بوون کە ئیسلام بوو بوون بەڵام دووڕوو و باوەڕداری لاوازیان تێدا بوو، جا دوای ئەوە زۆریان باوەڕیان چەسپا وئیسلامەتی‌یان چاك کرد.

٣-کۆمەڵێ لەو موسوڵمانانەی لەسەر سنورن وە بەرامبەر وڵاتی بێ باوەڕن، ئەمانەش ئەیان درێتێ بە هیوای ئەوەی پارێزگاری سنورەکان بکەن بۆ پاراستنی موسوڵمانەکان لەناوەوەی دەوڵەتی ئیسلامی کاتێ دوژمن هێرشیان بکاتە سەر.

خاوەنی تەفسیری (المنار) ووتویەتی: منیش ئەڵێم ئەم جۆرە کارانە، پاسەوانی‌یە لە ڕێی خوادا، وە زانایان بەشی ئەمانە ئەخەنە ناو بەشی ڕێگەی خوا، وەك غەزا کردن کە مەبەست لێی پارێزگاری کردنە، وە لەمانیش لەپێشتر بۆ دڵ ڕاهێنانیان لەم زەمانەیەدا، کۆمەڵێك لە موسوڵمانانن کە کافرەکان ئەیانەوێ ڕایان بهێنن بۆ ئەوەی بچنە پاڵیان، یا بچنە ناو ئاینەکەیان. جا ئێمە ئێستا ئەبینین دەوڵەتە ئیستیعماری‌یەکان چۆن هەوڵ ئەدەن موسوڵمانەکان بخەنە ژێر دەستیان و هەوڵ ئەدەن لە ئاینەکەیان پاشگەزیان بکەنەوە، بە وەی پارەو ماڵ تایبەت ئەکەن بۆ موسوڵمانەکان ئەوانەی خۆیان ئەیانەوێت دڵیان ڕابهێنن، جا هەیانە دڵیان ڕائەهێنن بۆ ئەوەی بیانکەن بە نەصرانی و لە چوار چێوەی ئیسلام دەریان بکەن، وە هەیانە دڵیان ڕائەهێنن بۆ ئەوەی بچنە پاڵیان و پارێزگاریان لێ بکەن و دوشمنایەتیان پێ بکەن دژی دەوڵەتە ئیسلامی‌یەکان و دژی یەکیەتی موسوڵمانان، جا ئایا موسوڵمانەکان لە پێش تر نین کە بە زەکات دڵیان ڕابهێنرێت تا ئەوانە؟

٤- کۆمەڵێك لە موسوڵمانان کە پێویستن بۆ کۆکردنەوەی زەکات وە وەرگرتنی لەو کەسانەی کە زەکات نادەن بە دەسەلأت و تەئسیری ئەمان نەبێت . مەگەر شەڕیان لە گەڵدا بکرێت . جا ئەمانە هەڵئەبژێررێن و دڵیان ڕائەهێنرێت بە زەکات بۆ ئەوەی هەڵسن بەو کارە بۆ یارمەتی حوکومەت، چونکە ئەوە سوکترین زیانە لە دوو زیانەکە، وە باشترینیانە.

ئەمما ئەو بێ باوەڕانەی کە زەکاتیان پێ ئەدرێت بۆ دڵ ڕاهێنانیان دوو بەشن:

١- بێباوەڕێك ئومێدی ئەوەی لێ بکرێت ئەگەر زەکاتی بدرێتێ ودڵنەوایی بکرێت باوەر بهێنێت، وەك صەفوانی کوڕی ئومەییە کە پێغەمبەر ﷺ ڕۆژی فەتحی مەککە پەنایدا، وە چوار مانگ مۆڵەتی دا پێی بۆ ئەوەی بە خۆیدا بچێتەوەو ڕێی ڕاست هەڵبژێرێت، وە ئەو کاتە غائیب بوو، ئەوە بوو هاتەوەو لەگەڵ موسوڵمانەکان لە جەنگی حونەیندا دژی بێ باوەڕەکان جەنگا بێ ئەوەی موسوڵمان بێت، وە پێغەمبەر ﷺ چەکەکەی بە ئەمانەت لێ وەرگرت کاتێ چوو بۆ جەنگی حونەین، جا پێغەمبەر ﷺ ووشترە ئاوسێکی زۆری پێ بەخشی کە لە دۆڵێکدا بوو، صەفوان ووتی: ئەمە بەخششی کەسێکە ترسی لە هەژاری نی‌یە، وە ووتی: سوێند بە خوا پێغەمبەر ﷺ ئەو ووشترانەی پێ

بەخشیم کەس نەبوو ئەوەندە ڕقم لێی بێت، پاشان ئەوەندەی بەخشش دامێ تا وای لێ هات بوو بە خۆشەویستترین کەس لام.

٢- بێ باوەڕێك کە موسوڵمانان مەترسی زەرەر و زیانی لێ بکەن، جا ئەمە زەکاتی ئەدرێتێ بە ئومیدی ئەوەی زەرەر و زیانی دوور بخاتەوە لە موسوڵمانان، ئیبنوعەبباس فەرمویەتی: کۆمەڵێك ئەهاتنە لای پێغەمبەر ﷺ ئەگەر زەکاتی بدانایەو دڵنەوایی بکردنایە مەدحی ئاینی ئیسلامیان ئەکردو ئەیان ووت: ئاینی چاکە، وە ئەگەر نەیاندانایە زەممی ئیسلامیان ئەکرد وعەیبداریان ئەکرد. لە وانە ئەبوسوفیانی کوڕی حەرب و ئەقرەعی کوڕی حابیس و عویەینەی کوڕی (حصن) بوون. جا پێغەمبەر ﷺ صەد ووشتری دا بە هەریەکێك لەوانە.

حەنەفیەکان بۆ ئەوە چوون کە بەشی دڵ ڕاهێنراوەکان لاچووە بەوەی کە خوا عیززەتی داوە بە ئیسلام و دەسەڵاتی پەیدا کردووە. چونکە عویەینەی کوڕی حصن وە ئەقرەعی کوڕی حابیس و عەبباسی کوڕی میرداس هاتن بۆلای ئەبوبەکر رضي الله عنه و داوای بەشەکانیان کرد، ئەبوبەکریش رضي الله عنه نووسی کە بیان دەنێ، کاتێ هاتن بۆ لای عمر رضي الله عنه نوسراوەکەیان دا پێی، دڕاندی و نەیدانێ، وە فەرمووی: ئەوە شتێك بوو کە پێغەمبەر ﷺ پێی ئەبەخشین، تا ڕاتان بهێنێ لەسەر ئیسلام، ئێستا خوا عیززەت و دەسەڵاتی داوە بە ئیسلام و پێویستی بە ئێوە نیيە، جا ئەگەر لەسەر ئیسلام ئەچەسپن ئەوە باشە، ئەگینا شمشێر ئەکەوێتە نێوانمان ﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ﴾ (الكهف/٢٩). واتە: حەق وڕاستی لای پەروەردگارتانەوەیە، جا هەرکەس ئارەزوو ئەکات باوەر بهێنێت و هەرکەس ئارەزوو ئەکات با بێ باوەر بێت. ئەوانیش گەڕانەوە بۆ لای ئەبوبەکر رضي الله عنه پێیان ووت: تۆ خەلیفەیت یا عومەر؟ تۆ بۆت نوسین کەچی عومەر رضي الله عنه، دڕاندی، فەرمووی: ئەو خەلیفەیە ئەگەر بیویستایە.

ووتیان: ئەبوبەکریش رضي الله عنه چووە سەر قسەکەی عمر رضي الله عنه، وە ئەوە بوو کەس لە یارەکانی پێغەمبەر ﷺ ئینکاری ئەوەیان نەکرد، وە هەروەها نەقڵ نەکراوە لە (عثمان)و علی‌یەوە رضي الله عنه کە بەشی کەسێك لەو جۆرە کەسانەیان دابێت.

وەڵامی ئەوەش بەمە ئەدرێتەوە کە ئەوە ئیجتیهادی عمر بوە رضي الله عنه، وە وا تێ گەیشتووە بەرژەوەندی نی‌یە بەشی ئەوانە بدرێت پاش ئەوەی ئیسلام لە قەومەکانیان دا عیززەتی پەیدا کرد و چەسپا، وە لە هەڵگەڕانەوەی ئەوانە زیانێکیان پێ ناگات.

وە ئەوەی کە (عثمان) رضي الله عنه و علی رضي الله عنه بەشی کەسیان لەو جۆرە نەداوە، بەڵگەی ئەوە نی‌یە کە ئەوانیش ئەو جۆرە بۆ چوونەیان هەبووە لە لابردنی بەشی دڵنەوایی کراوەکان، بەڵکو لەوانەیە لەبەر ئەوە بووبێ، کە ئیحتیاجی‌یان بەوە نەبوە دڵی کافر بە زەکات ڕابهێنرێت، ئەوەش ئەوە ناگەیەنێت کە ئیتر دروست نەبێت پێشەوایەکی تر ئەگەر پێویستی پێی بوو بەکاری بهێنێت.

ئینجا ئەوەی پشتی پێ ئەبەسترێت لە بەڵگە هێنانەوەدا کیتاب و سوننەتە، چونکە ئەو دووانە تاقە مەرجەعێکن کە بە هیچ شێوەیەك دروست نی‌یە لادانیان لێ بکرێت. ئەوەتانێ ئەحمەدو موسلیم لە ئەنەسەوە ئەگێڕنەوە کە کەسێك نەبووە لەسەر ئیسلام داوای شتێکی لە پێغەمبەر ﷺ کردبێت و نەی دابێتێ، هەتا جارێك پیاوێك هاتە لای داوای

شتێکی لێ کرد، فەرمانی دا مەڕو بزنێکی زۆریان پێ دا، لە بەینی دووکێودا لەو مەڕو بزنانەی بە زەکات هاتبون، کابراش گەڕایەوە ناو هۆزەکەی‌و وتی: ئەی هۆزەکەم موسوڵمان بن، بەڕاستی محمد ﷺ بەخششی کەسێك ئەبەخشێ کە لە فەقیری و نەبوونی ناترسێت.

شەوکانی ووتویەتی: عیترەو جەبائی و بەلخی و ئیبنوموبەششیر ڕەئیان وایە کە دروستە بۆ دڵ ڕاهێنان زەکات بدرێت[٢].

شافیعی ووتویەتی: دڵ ڕاهێنانی بێ باوەر نابێ بکرێت –واتە: نابێ زەکاتیان پێ بدرێت– بەڵام فاسق دروستە لە بەشی دڵ ڕاهێنان پێ‌ی بدرێت.

ئەبوحەنیفەو هاوەڵەکانی ووتویانە: زەکات دان بە دڵ ڕاهێنراوەکان لاچووە بە هۆی بڵاو بوونەوەی ئیسلام و سەرکەوتنی‌یەوە. وە بەڵگەشیان بۆ ئەوە نەدانەکەی ئەبوبەکر ﷺ بووە کە بەشی ئەبوسوفیان و عویەینە و ئەقرەع وعەبباسی کوڕی میرداسی نەدا.

بەڵام زاهیرەن دروستە لەکاتی پێویستیدا بۆ دڵ ڕاهێنان زەکات بدرێت، بۆ نموونە ئەگەر لەسەردەمی پێشەوایەکدا کەسانێك هەبن لەبەر خاتری دونیا نەبێ بە قسەی نەکەن، وە ئەو پێشەوایە تا وەکو توندو تیژی نیشان نەدات بە قسەی نەکەن، لەم حاڵەتەدا ئەو پێشەوایە بۆی هەیە بە زەکات دان پێ‌یان دڵیان ڕابهێنێ، وە بڵاو بوونەوەی ئیسلام تێ‌یاندا بۆ ئەم حاڵەتە تایبەتی‌یە تەئسیری نی‌یە، لەبەر ئەوەی لەم ڕووداوەدا قازانجی بۆیان نەبووە.

لە (المنار)دا هاتووە: ئەم قسەیە حەقە. واتە: زەکات پێ دان بەو کەسانە. بەڵام ئیجتیهاد لە وردی‌یاتی ئەو زەکات پێدانەدا دێتە پێشەوە ئاخۆ بە کێ ئەشێت، وە ئەو ئەندازەی کە ئەدرێت ئەبێ چەندە بێت، وە لە ئەموالی غەنیمەتدا بدرێ ئەگەر هەبوو یا نا، وە ئایا لە غەیری ئەمانە بدرێت لە (أموال المصالح)، جا واجبە لەمانەدا بە ڕەئی ئەهلی شورا بێت، وەك چۆن خولەفا لە کاروبارە ئیجتیهادی‌یەکاندا ئەمەیان ئەکرد. وە ئەو قسەیەی کە ئەڵێت: بەمەرجێك دروستە بۆ دڵ ڕاهێنان زەکات بدرێت کە پێشەوا بە زۆر نەبێ نەتوانێ بیانخاتە ژێر گوێ ڕایەڵی خۆیەوە. ئەو قسەیە چاو پیاخشانێکی ئەوێت، چونکە ئەمە قاعیدەیەکی سەرتاپایی نی‌یە، بەڵکو ئەصڵ لە مەدا ئەوەیە کە هێواشترین زەرەرو چاکترین بەرژەوەندی پێش بخرێت.

٥- زەکات دان بۆ کرینەوەی بەندە (الرقاب) :

ئەو بەندانە ئەگرێتەوە کە نووسراوێك ئەنووسن لە بەینی خۆیان و خاوەنەکانیاندا بۆ خۆکڕینەوەیان لێیان، جا ئەمانە ئەبێ بە ماڵی زەکات یارمەتی بدرێن بۆ گەردن ئازاد کردنیان لە کۆیلایەتی، وە هەروەها بەندەی تریش ئەگرێتەوە، کە بکردرێت و ئازاد بکرێت.

لە (براء)ەوە هاتووە کە ووتویەتی: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ ووتی: کردەوەیەکم پێ بڵێ ئەگەر بیکەم لە بەهەشتم نزیك بخاتەوەو لە ئاگری دۆزەخ بە دوورم کات، فەرموی: (أعتِقِ النَّسمَةَ وَفُكَّ الرَّقَبَة. فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، أوليسَا وَاحِداً؟ قَالَ: لا، عِتقُ الرَّقَبَةِ أن تَنفَرِدَ بِعِتقِهَا، وَفَكُّ الرَّقَبَةِ أن تُعِينَ بِثَمَنِهَا). (رواه أحمد والدارقطني ورجاله ثقات). واتە: گیان ئازاد

([2]) وە هەروەها مالیك و ئەحمەدو ڕیوایەتێکی شافیعیش هەر لەسەر ئەوەن (دانەر).

بکە و گەردنی کۆیلە ئازاد بکە، کابراش ووتی: ئایا هەریەکێك نین؟ فەرمووی: نا گیان ئازاد کردن ئەوەیە بە تەنها خۆت بەندەکە ئازاد بکەیت، وە گەردن ئازاد کردن ئەوەیە لە نرخەکەیدا یارمەتی بدەیت خۆی پێ ئازاد بکات.

لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (ثلاثةٌ كُلُّهُم حَقٌّ على اللهِ عَونُهُ: الغَازي فـي سَـبيلِ اللهِ، وَالمُكَاتَـبُ الَّذي يُريدُ الأداءَ، وَالنَّاكِحُ المُتَعَفِّفُ). (رواه أحمد وأصحاب السنن، وقال الترمذي: حسن صحيح). واتە: سێ کەس لەسەر خوایە یارمەتی یان بدات: کەسێ لە ڕێی خوادا بجەنگێت دژی بێ باوەڕ، وە کەسێك نووسین بکات بۆ ئەوەی خۆی بکڕێتەوە وە نیەتی پارەدانەکەشی هەبێت بە خاوەنەکەی، وە کەسێك لەبەر داوێن پاکی ژن بهێنێت.

شەوکانی ووتویەتی: زانایان ئیختیلافیان هەیە لە مەبەستی فەرمایشتی خوا: ﴿وَفِي ٱلرِّقَابِ﴾، جا لە عەلی کوڕی (أبوطالب) و سەعیدی کوڕی جوبەیر و (لیث) و (ثوري) و عیترە و حەنەفیەکان و شافیعیەکان و بەشی زۆری زانایان هاتووە ووتویانە: خوا مەبەستی لەو بەندانەیە کە بۆیان نووسراوە مەبلەغێ پارە پەیدا بکەن و بیدەن بە خاوەنەکەیان بۆ ئەوەی ئازادیان بکەن، ئەوانە لە زەکات بەشیان ئەدرێت بۆ ئەوەی ئەو مەبلەغەی پێ تەواو بکەن و ڕزگاریان بێت.

لە ئیبنوعەبباس و حەسەنی بەصری و مالیك و ئەحمەدی کوڕی حەنبەل وئەبوثـوورو ئەبوعوبەید –کە ئەمە ڕەئی بوخاری وئیبنومونزیریشە– ڕیوایەت کراوە کە مەبەست لە (وفي الرقاب) ئەوەیە بە پارەی زەکات بەندە وکۆیلەی پێ بکڕێت و ئازاد بکرێت. وە بەڵگەیان ئەوەیە کە ئەڵێن: ئەگەر ئەمە بۆ ئەو بەندانە بووایە کە نووسین هەیە لە بەینی خۆیان و خاوەنەکانیاندا، ئەوکاتە ئەو بەندانە ئەچوونە حوکمی (الغارمین) واتە: قەرزداران، چونکە ئەمانەش هەر قەرزدارن، وە هەروەها کڕینەوەی گەردنی بەندە بۆ ئەوەی ئازاد بکرێ باشترە لە یارمەتی دانی بەندەی نووسەر، چونکە لەوانەیە بەندە یارمەتیش بدرێت بەڵام ئازاد نەکرێت، لەبەر ئەوە بەندەی نووسەر هەر بەندەیە مادام دیرهەمێکی لەسەر مابێت بیدا بە خاوەنەکەی، وە چونکە کڕین لە هەموو کاتێکدا دەست ئەدا بەڵام نوسین وا نیە.

زوهری ووتویەتی: ووشەی (وفي الرقاب) هەر دووکیان ئەگرێتەوە. دانەری کتێبی (منتقى الأخبار)یش هەر بۆ ئەوە ئیشارەتی کردووە، وە زاهیرەن هەر ئەمەشە چونکە ئایەتەکە هەردوو لا ئەگرێتەوە.

وە حەدیسەکەی (براء) کە باس کرا: بەڵگەی ئەوەی تێدایە کە ئازاد کردنی گەردنی کۆیلە فەرقی هەیە لەگەڵ ئازاد کردنی گیانی کۆیلە، وە هەم ئازاد کردنی گیانەکەو هەم یارمەتی دانی بەندەی نووسەر لەو ماڵەی کە نووسراوە لەو کارانەن کە نزیك خەرەوەن لە بەهەشت و دوور خەرەوەن لە ئاگر.

٦–قەرزاران (الغارمون):

ئەوانەی کە توشی قەرز بوون و ناتوانن بیدەنەوە.

قەرزدارانیش چەند بەشێکن: هەیانە بە هۆی سوڵحەوە قەرزار بووە، یا بۆتە زامنی قەرزێك وکەوتووە بە سەریا جا هەرچی هەبووە داوێتی لە ڕێیدا، یا قەرزی کردووە بۆ پێویستی خۆی، یا لە کردنی خراپەدا سەرف کردووە و دوایی تۆبەی کردووە و پەشێمان بۆتەوە، ئەمانە هەموویان زەکات وەرئەگرن هەتا قەرزیان لەسەر بمێنێ.

١– ئەحمەدو ئەبوداودو ئیبنوماجەو (ترمذي) (کە بە حەسەنی داناوە) لە ئەنەسەوە ﷺ ئەگێڕنەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا تَحِلُّ المَسألَةُ إلا لِثلاثٍ: لِذي فَقرٍ مُدقِعٍ، أو لِذي غُرمٍ مُفظِعٍ، أو لِذي دَمٍ مُوجِعٍ). واتە: سواڵ کردن بۆ سێ

كەس نەبێ ناشێت: هەژارێكی تەواو داماو، یا قەرزدارێكی زۆر گرانو لە ڕادە بەدەر، یا خاوەن خوێنێكی بە ئازار – واتە: ئەو كەسەی دیەی خزمێكی یا ڕەفیقێكی قاتڵی گرتۆتە ئەستۆی خۆی– .

٢–موسلیم لە ئەبوسەعیدی خودرییەوە ئەگێڕێتەوە ﷺ فەرمویەتی: پیاوێك لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ میوەیەكی زۆری كڕی بوو بەو هۆیەوە تووشی قەرزارییەكی زۆر بوو، (چونكە میوەكە خراپ بوو)، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (تَصَدَّقُوا عَلَيهِ) واتە: زەكاتی بدەنێ. خەڵكەكەش زەكاتیان بۆ هێنا بەڵام ئەوەندە نەبوو قەرزەكەی پێ تەواو بێت، پێغەمبەر ﷺ بە خاوەنی قەرزەكانی فەرموو: (خُذُوا مَا وَجَدتُم، وَلَيسَ لَكُم إلا ذَلِكَ). واتە: هەرچی بۆ كۆبۆتەوە ئەوە وەربگرن و لەوە زیاترتان بۆ نییە[٣].

٣– لە پێشەوە حەدیسەكەی (قبیصة)ی كوڕی (مخارق) باس كرا كە ووتی: بۆ ڕێك خستنی نێوان دوو لایەن تووشی (حمالة) بووم، واتە: خۆم قەرزار كرد، هاتمە لای پێغەمبەر ﷺ داوای یارمەتیم لێ كرد فەرمووی: لێرە بمێنەوە هەتا زەكاتمان پێ ئەگات فەرمان ئەكەم بەشت بدەن.

زانایان ئەڵێن: (حمالة) ئەو مەسئولییەتەیە كە ئینسان ئەیخاتە سەر ئەستۆی خۆی و قەرزی بۆ ئەكات بۆ ئەوەی بیدات لە پێناو صوڵحی دوو لایەن، وە عەرەب عادەتیان وابوو كاتێك لەناویاندا فیتنەیەك بقەومایە پێویستی بە غەرامەو پێ بژاردن بكردایە لەسەر دیە یا لەسەر هەر شتێكی تر، یەكێكیان هەڵئەستاو ئەو مەسئولییەتەی ئەگرتە ئەستۆی خۆی بۆ ئەوەی ئاگری ئەو فیتنەیە بكوژێتەوە، وە بێ گومان ئەمەش لە ڕەوشتە جوانەكانە، وە ئەگەر بیان زانیایە كەسێك ئەوەی كردووە خێرا ئەچوون بە دەمیەوەو یارمەتیان ئەدا، وە ئەوەندەیان ئەدایە لەو قەرزە ڕزگاری ببوایە، وە ئەگەر بچوایە سواڵیشی بۆ بكردایە بە كەم وكوڕی لە پلەو پایەیدا دانەئەندرا، بەڵكو شانازی بوو.

بۆ زەكات دان بەمانە مەرج نییە نەتوانێ هەرگیز قەرزەكە بداتەوە، بەڵكو هەیە ئەتوانێ بەماڵەكەی خۆی قەرزەكەش بداتەوە، بەڵام مادام لەسەر ئەوە قەرزار بووە بۆی هەیە ئەو زەكاتە وەربگرێ.

٧–لە ڕێگای خوادا (في سبيل الله) :

ڕێگای خوا، ئەو ڕێگایەیە كە مرۆڤ بگەیەنێت بە ڕەزامەندی خوا، جا فێر بوونی زانستی بێت، یا كارێك بێت، وە جەماوەری زانایان ڕایان وایە كە مەبەست لە ڕێگای خوا لێرەدا غەزا كردنە، وە بەشی (سبيل الله) ئەدرێت بەو جەنگاوەرانەی كە خۆ بەخشن بۆ غەزا كردن و مووچەیان نییە لە دەوڵەتەوە، جا ئەمانە بەشیان لە زەكاتدا هەیە و ئەیاندرێتێ، دەوڵەمەند بن یا هەژار وەك یەكە.

لەپێشەوە باسی ئەوەمان كرد كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (زەكات بە دەوڵەمەند ناشێت پێنج دەوڵەمەند نەبێت: یەكێ لە وانە ئەو دەوڵەمەندەیە كە لە ڕێی خوادا ئەجەنگێ دژی بێ باوەڕ ... هتد).

---

(3) ئەمە مانای ئەوە نییە ئەو قەرزەی لای ماوەتەوە لەسەری لاچوو بێت و حەقی خاوەن قەرزەكان بفەوتێ، بەڵكو مانی ئەوەیە جارێ چی پێیە وەری بگرن، وە لەسەر ئەوەی كە نییەتی زیندانی مەكەن (دانەر).

وە حەج کردن لە بەشی (سبیل الله) نی‌یە کە زەکاتی تێدا سەرف بکرێت، چونکە حەج فەڕزە لەسەر ئەوانەی توانایان هەیە، نە ئەوەی توانای نی‌یە[٤].

([4]) بۆچی نا حەجیش هەر بە (في سبيل الله) ئەژمێردرێ، لەبەر ئەو دەقەی لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتووە. ئیبنو عەبباس ڕەزای خوای لێبێت ئەفەرمووێت:

پێغەمبەر ﷺ وویستی حەج بکات، ژنێکیش بە مێردەکەی ووت: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ حەجم پێ بکە، ئەویش ووتی: هیچم نی‌یە کە حەجی پێ بکەیت و پێی بچیت، ژنەکە ووتی: بە ووشترە فڵانی‌یەکەت بم نێرە، ئەویش ووتی: ئاخر ئەو ووشترە لە ڕێگای خوادا بەندە، کابرا هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و ووتی: خێزانم سەلام و ڕەحمەتی خوات پێ ئەگەیەنێ، وە داواشی لە من کردووە کە لەگەڵ تۆدا بۆ حەج بینێرم، ئیتر کابرا قسەکانی بۆ گێڕایەوە، و باسی ئەوەی کرد کە داوای لێ کردووە کە بە فڵانە ووشتر بینێرێت ئەویش ووتویەتی ئاخر ئەو ووشترە لە ڕێگای خوادا بەندە، پاشان پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (أما إنك لو أحججتها عليه، كان في سبيل الله) واتە: ئەگەر بەو ووشترە بت ناردایە بۆ حەج ئەوە هەر بە ڕێگای خوا ئەژمێردرا.

ئەبوداود بە سەنەدێکی حەسەن تەخریجی کردووە و (طبراني) لە (الكبير) دا، هەروەها حاکم و بە صەحیحیشی داناوە، هەروەها ئیبنوخوزەیمەش لە صەحیحەکەیدا، و شایەتێکیشی هەیە لە حەدیسی (أبو طلق) کە دولابی لە (الكنى) دا بە سەنەدێکی صەحیح تەخریجی کردووە، و مونزری و (حافظ)یش بە صەحیحیان داناوە، هەر لەبەر ئەوە ئیبنوکەسیر لە تەفسیری ئایەتەکەدا ووتویەتی:

لەلای ئیمام ئەحمەدو حەسەنو ئیسحاق، حەجیش هەر لە ڕێی خوا حیساب ئەکرێت، لەبەر ئەو حەدیسە –کە ئێمە باسمان کرد-

ئەمەش هەڵبژاردەی شيخ الإسلام ئیبنوتەیمی‌یەیە کە لە (الإختيارات العلمية)دا دەفەرمووێت:

هەرکەس حەجی واجبی نەکرد و فەقیریش بوو، ئەوە ئەو پارەیەی ئەدرێتێ کە بتوانێ حەجی پێوە بکات، ئەمەش یەکێك لە ریوایەتەکانی ئەحمەدە.

وە ئەبو عوبەید لە (الأموال) دا بە ژمارە (١٩٧٦) ریوایەتی کردووە کە لە ئیبنو عومەریان پرسی دەربارەی ئافرەتێك وەسی‌یەتی کردووە سی درهەمی بۆ خەرج بکرێت لە ڕێگای خوادا، جا پێیان ووت: ئایا لە حەجیشدا خەرجی ئەکەیت؟ ئەویش فەرمووی حەجیش هەر لە ڕێگای خوادایە.

ئیسنادی ئەم ریوایەتەش صەحیحە هەروەك (حافظ) لە فەتحدا گێڕاویەتی‌یەوە (٣/٢٥٨).

وە ئەبو عوبەید بە سەنەدێکی صەحیح لە ئیبنوعەبباسەوە ئەگێڕێتەوە، بە ژمارە (١٧٨٤و١٩٦٥) کە:

ئیبنوعەبباس پێی وابوو قەیناکا پیاو زەکاتی خۆی بدات لە ڕێگای حەجدا یان گەردنی کۆیلەی پێ ئازاد بکات.

و ئەو عیللەت دار کردنەی کە ئەبو عوبەید کردوویەتی ئیعتیباری بۆ نی‌یە.

-جا لە دوای پوچەڵ کردنی ئەو عیللەتە شێخ ئەلبانی دەفەرمووێت:- کەواتە ئەو عیللەتە نەماوە، وە سەیری (إرواء الغليل) بکە (٣/٣٧٦-٣٧٧).

وە یەکێك لەو شتە سەیرانە ئەوەیە کە دانەری بەڕێز ئینکاری ئەو نەصصە ئەکات کە لەوبارەیە هاتووە، پاشان هەر خۆی بەوە ئەیسەلمێنێ کە (سيد رشيد رضا) لە (المنار)دا باسی کردووە کە خەستەخانەی خێری گشتی و ئامادە کردنی بانگەواز کەران بۆ ئایینی ئیسلام، و نەفەقە کێشانی مەدرەسەی شەرعیو... هتد، هەموو لە ڕێگای خوادا ئەژمێررێت، لەگەڵ ئەوەدا کە تەفسیر کردنی ئەم ئایەتە بەو شێوە گشتی‌یە لە هیچ کام لە سەلەفەوە سابت نەبووە، وەك من بزانم، هەرچەندە صديق حسن خانیش هەر بۆ ئەو ڕایە چووە، لە (الروضة الندية)دا بەڵام ڕەددی ئەم قسەیەی ئەدرێتەوە، وە ئەگەر بەو شێوەیە بووایە کە ئەو ئەڵێت:، ئەوە سوودێکی وا لە کۆ کردنەوەی زەکات لەو هەشت دەستەیەدا نەئەبوو کە لە ئایەتەکەدا هاتووە، وە موکین بوو کە (في سبيل الله) هەموو کارێکی خێر بگرێتەوە. وەکو مزگەوت دروست کردن و شتی تر.

هەرچەندە هیچ کەس لە موسڵمانان شتی وا نالێت، بەڵکو ئەبو عوبەید لە (الأموال) دا لە بڕگەی (١٩٧٩) دا ئەفەرمووێت:

لە تەفسیری (المنار)دا هاتووە: دروستە لەو بەشە سەرف بکرێت بۆ تەئمین کردنی ڕێگای حەج ودابین کردنی ئاو و خۆراك وهۆیەکانی تەندروستی بۆ حاجی‌یەکان، ئەگەر لەوە زیاتر هیچ نەبوو سەرف بکرێت بۆ ئەوانە. وە هەر لەو تەفسیرەدا هاتووە: (لە ڕێگای خوادا) هەموو بەرژەوەندی‌یە گشتی‌یەکان ئەگرێتەوە، ئەوانەی سوودی ئاین ودەوڵەتی تێ دابێت.

وە ئەووەڵی ئەو شتانەو لەپێشترینیان، خۆ ئامادە کردنە بۆ جەنگ دژی بێ باوەڕەکان بە کڕینی چەك وکەرەسەی جەنگی وخواردەمەنی جەنگاوەرەکان و ئامێری گواستنەوەو پڕچەك کردنی جەنگاوەر، بەڵام ئەو شتانەی بۆ ئامادە کردنی جەنگاوەرە لە دوای شەڕەکە ئەگەر مایەوە، ئەبێ بخرێتە (بیت المال)ەوە، ئەگەر لەو شتانە بوو کە ئەمێنێتەوە–تێك ناچێ–وەك چەكو وولاغ و شتی تر، چونکە ئەم جۆرە شتانە هەمیشە بەو صیفەتەی کە غەزاکەی پێ کراوە جەنگاوەر ناتوانێ بە کاریان بێنێ، بەڵکو کاتی جەنگەکە بە کاریان دێنێ لە ڕێی خوادا، وە ئەوەی ئەمێنێتەوە ئەگێڕرێتەوە بۆ ئەوەی جارێکی تر بەکار بێتەوە لە ڕێی خوادا، بە پێچەوانەی هەژاران وکارگوزارانی زەکات و قەرزار ودڵنەوایی کراوەکان و ڕێبوار، ئەمانە هەرچی‌یان وەرگرتووە نای گێڕنەوە دوای لا چوونی ئەو صیفەتەی کە بە هۆیەوە وەریان گرتووە، بەڵام جەنگاوەران کاتێ صیفەتی لە ڕێی خوادا لەسەریان نەما، ئەبێ کەل وپەلە جەنگی‌یەکان بگێڕنەوە.

وە دروست کردنی خەستەخانەی سەربازی و خەستەخانەی گشتی خێری تریش ئەچێتە ناو مانا گشتی‌یەکەی (في سبيل الله)، وە هەروەها ڕێگا کردنەوەو قیرەتاو کردنو دامەزراندنی ڕێگای ئاسنینی سەربازیش (نەك بازرگانی) وە هەروەها دروست کردنی کەشتی زرێ پۆش و بالۆن و فڕۆکەی جەنگی وقەڵاو سەنگەر.

لەو شتانە گرینگتر کە ئەمڕو (لە ڕێگای خوادا) زەکاتی تێدا صەرف بکرێت ئەوەیە کە بانگەوازکەرانی ئیسلام ئامادە بکرێن و ڕەوانە بکرێن بۆ وڵاتانی بێ باوەڕان لە لایەن کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانەوە کە پارەی تەواویان بدەنێ، وەك چۆن بێباوەڕەکان بەم شێوە کارئەکەن بۆ بڵاو کردنەوەی ئاینەکەیان.

هەروەها نەفەقەی قوتابخانەو زانیاری‌یە شەرعی‌یەکان و شتی تریش کە بەرژەوەندی گشتی تێدا بێت هەر ئەچێتە ناو ئەو مانا گشتی‌یەوە.

هەروەها ئەو قوتابخانانەش ئەگرێتەوە کە دەرسی شەرعی و شتی تری تێدا ئەووترێتەوە کە بەرژەوەندی گشتی تێدایە بۆ کۆمەڵ، وە ئەدرێت بە مامۆستایانی ئەو قوتابخانانە، بە مەرجێ کاری ناو قوتابخانەیان دایان بڕێت لە ئیشی تر، وە بەشی زانای دەوڵەمەند نادرێت لەبەر زانستەکەی هەرچەند بەو زانستەی سوود بە خەڵکیش بگەیەنێت. تەواو. لە تەفسیری (المنار)دا دەرهاتوە.

قەرز دانەوە لە جیاتی مردوو، وە کفن بۆ کڕینی، و مزگەوت دروست کردن، و بیرهەڵکەندن، و ئەو جۆرە چاکانەی تر، ئەوە لەوبارەیەوە سوفیان و ئەهلی عیراق و جگە لەوان لە زانایان ئیجماعیان لەسەر ئەوە هەیە کە ئەو جۆرە کارانە بری زەکات ناکەون، لەبەر ئەوەی لەو هەشت بەشە نین کە قورئان باسیان دەکات.

وە لەمەو دووا دانەر وێنەی ئەمە باس ئەکاتەوە. (تمام المنة محمد ناصر الدين الألباني).

٨-ڕێبوارێك كە نەفەقەی لێ بڕابێت (ابن السبیل).

زانایان هەموو لەسەر ئەوەن کە ئەو ڕێبوارەی لە وڵاتی خۆی دائەبڕێت زەکاتی ئەدرێتێ، وە ئەوەندەی ئەدرێتێ یارمەتی بدات بۆ بەجێ هێنانی مەبەستەکانی کاتێ هیچی بەدەستەوە نەمایەوەو هەژار کەوت.

ئەوەشیان بە مەرج داناوە کە ئەبێت ئەو سەفەرەی لە تاعەتی خوادا کرد بێت، یان لە ڕێی شتێکدا نەبێ کە سەرپێچی کردن بێت لە فەرمانی خوا. بەڵام زانایان ئیختیلافیان هەیە لەسەر سەفەری موباح، وە ئەوەی شافیعی‌یەکان هەڵیان بژاردووە ئەوەیە کە ئەو جۆرە ڕێبوارانەش لە زەکات وەرئەگرن، با سەفەرەکەشی بۆ خۆشی وگەشت وگوزار بێت.

وە ڕێبوار (ابن السبیل) لای شافیعی‌یەکان دوو جۆرن:

١-کەسێك سەفەرەکەی هەر لەناو وولاتی خۆی دا دەست پێ بکات.

٢-کەسێك لە وڵاتی خۆی دەرچێت و دوور بکەوێتەوە بە سەفەر.

ئەم دوو جۆرە هەر دووکیان مافیان هەیە لە زەکات وەربگرن، با کەسێکیش هەبێت ئەوەندەیان قەرز پێ بدات کە بەشی سەفەرەکەیان بکات، وە لە شوێنەکەی خۆشی‌یاندا ئەوەندەیان هەبێت کاتێ گەڕانەوە ئەو قەرزەی پێ بدەنەوە.

وە لای مالیك و ئەحمەد: ئەو ڕێبوارەی مافی وەرگرتنی زەکاتی هەبێت ئەو ڕێبوارەیە کە لە وڵاتی خۆی دوور کەوێتەوە، نەك سەفەرەکەی لەناو وڵاتەکەی خۆیدا دەست پێ بکات، وە ئەگەر کەسێکی دەست بکەوێت قەرزی بداتێ وکاتێ گەڕایەوە ئەوەندەی هەبێت ئەو قەرزەی پێ بداتەوە زەکاتی نادرێتێ. بەڵام ئەگەر کەسی وای دەست نەکەوت قەرزی بداتێ، یا ئەوەندەی نەبێت لە شوێنی خۆی قەرزەکەی پێ بداتەوە زەکاتی ئەدرێتێ .

دابەش کردنی زەکات بەسەر هەموو ئەو کەسانەدا کە پێیان ئەشێت، یا بەسەر هەندێکیاندا:

ئەو هەشت جۆرەی مافی وەرگرتنی زەکاتیان هەیە بەپێی ئایەتەکە ئەمانەن: فەقیرەکان و مسکینەکان، کارگوزارانی زەکات، دڵنەوایی کراوەکان، بەندە وکۆیلە، قەرزارەکان، ڕێبواران، موجاهیدەکان.

زانایان ئیختیلافیان هەیە لە دابەش کردنی زەکات بە سەر ئەمانەدا:

شافیعی وهاوەڵەکانی ووتویانە: ئەگەر زەکات دەرکەر خاوەن ماڵەکە خۆی بوو یا وەکیلەکەی بوو ئەوکاتە بەشی کارگوزار نادرێت، وە پێویستە دابەش بکرێ بە سەرحەوت جۆرەکەی تردا ئەگەر هەر حەوتیان ئامادە بوون و بە دەست هاتن، ئەگینا ئەدرێ بەو جۆرانەی ئامادە بوون، وە دروست نی‌یە هیچ جۆرێکیان بێ بەش بکرێت ئەگەر ئامادە بوو، جا ئەگەر ئەو ئامادە بووە بەشی نەدرا ئەبێ ضامنی بەشەکەی بێت.

ئیبراهیمی نەخەعی ووتویەتی: ئەگەر ماڵەکە زۆر بوو بەشی هەموو جۆرەکانی ئەکرد ئەوە ئەبێ دابەش بکرێت بە سەریاندا، بەڵام ئەگەر کەم بوو دروستە تەنها بدرێ بە جۆرێکیان.

ئەحمەدی کوڕی حەنبەل ووتویەتی: دابەش کردنی بە سەر هەموویاندا باشترە، وە دروستە بۆی بیدات بە یەك جۆریان.

مالیك ووتویەتی: ئەبێ هەوڵ بدات و بگەڕێ بزانێت کامەیان زۆر پێویستە، ئەوسا بیدا بە ئەوەیان کە لە پێش تر بێت لە نەبونی و هەژاریدا، جا ئەگەر ساڵێك نەبونی لەناو هەژارەکاندا زۆر بوو ئەوە هەژارەکان پێش بخات، بەڵام ئەگەر ساڵێکی تر بینی نەبونی لەناو ڕێبوارانە زۆر بوو بیدا بە مان.

حەنەفیەکان وسوفیانی ثوري ووتویانە: خاوەن زەکات سەرپشکە ئەیدات بە کێ با بیدات.

ئەمەش لە حوزەیفەو ئیبنوعەبباسەوە ریوایەت کراوە، وە هەروەها قسەی حەسەنی بەصری و(عطاء)ی کوڕی ئەبو ڕەباحیشە.

ئەبوحەنیفە ووتویەتی: بۆی هەیە بیدات بە یەك نەفەر لە یەکێك لە جۆرەکان.

هۆی ئیختیلاف نێوان زانایان وسەرچاوەکەی:

ئیبنوڕوشد ووتویەتی: هۆی ئیختیلافی زانایان بەرەنگاری و موعارەضە کردنی (لفظ)ە لەگەڵ مەعنادا، چونکە (لفظ)ەکە وا ئەگەیەنێت کە دابەش کردنەکە لەنێوان هەموو جۆرەکاندا بکرێت، بەڵام مەعنا وای ئەگەیەنێت کەکێ زۆر موحتاجە بدرێت بەو کەسە، چونکە مەبەست لە زەکات دەفعی ئیحتیاجی‌یە، هەربۆیە بە لای ئەو جۆرە زانایانەوە ژماردنی ئەو هەشت جۆرە لە ئایەتەکەدا مەبەستی ئەوەیە کە جینسی زەکات پێ دراوەکان لە یەك جیا ببێتەوە نەك هەموویان بکرێن بە شەریك لە زەکات پێ دانیاندا. جا یەکەمیان لە لایەنی (لفظ)ەوە ظاهیرترە، وە ئەمەیان لەلایەنی مەعناوە (ظاهیر)ترە.

وە لە بەڵگەکانی شافیعی ئەوەیە، کە ئەبوداود ئەگێڕێتەوە لە(صدائی)یەوە کە ووتویەتی: پیاوێك داوای لە پێغەمبەر ﷺ کرد زەکاتی پێ بدات، پێغەمبەریش ﷺ پێی فەرموو: (خوای گەورە ڕازی نەبووە، نە پێغەمبەر ونە کەسی تر حوکم بکەن لە زەکاتدا، خۆی زەکاتی کردووە بە هەشت بەشەوە، جا ئەگەر تۆش لە یەکێ لەو بەشانەی، مافی خۆتت ئەدەمێ).

پارسەنگ دانەوەی ڕای جەماوەر بە سەر ڕای شافیعی دا:

خاوەنی (الروضة الندیة) ووتویەتی: سەرف کردنی زەکات هەمووی بۆ جۆرێکیان لێ کۆڵینەوەی ئەوێت. سەرئەنجام: خوای گەورە زەکاتی تایبەت کردووە بە هەشت جۆرەوە، کە جگە لەو هەشتە بۆ کەسی تر نابێت، وە ئەو تایبەت کردنە ئەوە ناگەیەنێت کە هەر ئەبێ بە یەکسانی لەناویاندا دابەش بکرێت، یا ئەگەر زەکاتەکە کەمیش بێت یا زۆر بێت هەر ئەبێ بەش بەش بکرێ بە سەریاندا، بەڵکو مەعنای ئەوەیە کە جۆری زەکات بۆ ئەو هەشت جۆرە ئەشێت.

جا هەرکەس شتێك لەو زەکاتەی لەسەر پێویست بوو، دەری کردو بەخشی بە یەکێ لەو هەشت جۆرە ئەوە ئەوەی کە خوا فەرمانی پێداوە بیکات کردویەتی، وە ئەوەی خوا واجبی کردووە لەسەری لاچووە.

بەڵام ئەگەر ووترا: پێویستە لەسەر خاوەن ماڵ -ئەگەر ماڵێکی بە دەست هێناو زەکاتی لەسەر بوو- زەکاتەکەی بەش بەش بکات بە سەر هەموو هەشت جۆرەکاندا، ئەمە ئەگەر وا فەرز بکرێت هەموو ئەو جۆرانە هەبن ئەو کاتە ئەم کارە -جگە لەوەی ئەزیەت و ناڕاحەتی تێدایە- موخالیفی ئەوە ئەبوو کە موسوڵمانان بە سەلەف و خەلەفیانەوە کردوویانە، وە جاری وایە ئەو زەکاتەی کە هەیە شتێکی کەمە، ئەگەر دابەش بکرێت بەسەر هەموو جۆرەکاندا

کەسیان ئەو سوودەی لێ وەرناگرێ، تەنانەت ئەگەر تەنها بدرێت بە یەك جۆرو بە یەك نەفەریش بێت لەوانەیە سوودێکی وەهای لێ وەرنەگیرێ، جا ئەگەر زیاترین لە نەفەرێك ئەوە هەر هیچ.

جا مادام ئەمەت بۆ ثابت بوو ئەو کاتە بۆت دەرئەکەوێ ئەو حەدیسەی پێغەمبەر ﷺ کە تێیدا فەرمان بە سەلەمەی کوڕی صەخر ئەکات –کاتێ کەفارەتێکی کەوتە سەر شانی ونەیبو– کە بچێ لەکارگوزاری زەکاتی بەنی زوڕەیق وەربگرێت، بۆ ئەوەی کەفارەتەکەی پێ بدا، بۆت دەرئەکەوێ کە ئەو حەدیسە بە کەڵك نایەت لێرەدا بەڵگەی پێ بهێنرێتەوە.

هەروەها بەڵگەیەکی وەهاش دەست ناکەوێت کە واجب بێ هەموو زەکات بە سەرهەموو هەشت جۆرەکەدا دابەش بکرێت.

هەروەها ئەو حەدیسەش کە پێغەمبەر ﷺ تێیدا ئەمر بە (معاذ) ئەکات زەکات لە دەوڵەمەندەکانی یەمەن وەربگرێ وبیدا بە فەقیرەکانی، ئەو حەدیسەش لێرەدا بە کەڵکی بەڵگە پێهێنانەوە نایەت، چونکە ئەوەش دیسان زەکاتی کۆمەڵێك لە موسوڵمانان بوو، کە لە جینسی ئەم جۆرانەدا صەرف کرا.

هەروەها حەدیسەکەی زیادی کوڕی (حارث)ی صودائیش . وە ئیبنوڕوشد حەدیسەکەی پێشووی باس کرد. دیسان بە کەڵکی بەڵگە هێنانەوە نایەت.

پاشان ووتی: چونکە لە سەنەدی ئەو حەدیسەدا عبدالرحمن ی کوڕی زیادی ئیفریقی هەیە، وە لە بارەیەوە زیاتر لە یەکێك قسەیان کردووە. وە ئەگەر گریمان ئەو حەدیسە بە کەڵکی بەڵگە پێهێنانەوە دێت، خۆ مەبەست لە بەش بەش کردنی زەکات بەش بەش کردنی ئەو کەسانەیە کە زەکاتیان پێ ئەشێت، هەروەك چۆن ظاهیری ئایەتەکەش ئەوە ئەگەیەنێ.

وە هەروەها ئەگەر مەبەستی ئەو حەدیسە بەش بەش کردنی خودی زەکاتەکەش بێت، وە دروست نەبێت هیچ بەشێك بدرێت بە غەیری جۆری موقابیلی، ئەوکاتە دروست نەئەبوو بەشی ئەو جۆرەی کە وجودی نیە بدرێ بە جۆرێکی تر لەو جۆرانە، کە ئەمەش پێچەوانەی ئیجماعی موسوڵمانانە. وە ئەگەر ئەمە واش بێ ئەوە بە ئیعتیباری تێکڕای ئەو زەکاتانەیە کە لە لای ئیمام کۆ ئەبێتەوە، نەك بە ئیعتباری زەکاتی هەموو تاکە فەردێکە.

کەواتە هیچ بەڵگەیەك وجودی نیە کە زەکات بەش بەش کردن واجب بکات، بەڵکو دروستە هەندێك زەکات بدرێ بە هەندێك زەکات پێ شیاو، وە هەندێکی تر بدرێ بە هەندێکی تر.

بەڵێ ئەگەر ئیمام زەکاتی شوێنێکی کۆکردەوە، وە هەر هەشت جۆرەکە هەبوون لەو شوێنەدا، هەر جۆرە ماف ئەوەی هەیە داوای ئەو بەشە بکات کە خوا بۆی داناوە، بەڵام لەسەری نیە وەك یەك دابەشی بکات بە سەریاندا و بەشی هەموویان بدات، بەڵکو بۆی هەیە بەشی هەندێکیان زۆر و بەشی هەندێکیان کەم بدات، وە بۆی هەیە بەشی هەندێکیان بدات و بەشی هەندێکیان نەدات، ئەگەر بزانێت ئەو جۆرە دابەش کردنە بەرژەوەندی ئیسلام و موسوڵمانانی تێدایە.

بۆ نموونە ئەگەر زەکاتی هاتە لاو لەو کاتەدا جیهاد هاتە پێشەوە، وە بەرگری کردن لە موسوڵمانان و وڵاتی ئیسلام لە جەنگی کافران یا زاڵمان پێویست بوو، لەم کاتەدا بۆی هەیە ئەوانەی لە ڕێی خوادا تێ ئەکۆشن و

ئەجەنگن لە پێش تر دابنێت و زەکاتیان بداتێ، با هەموو زەکاتەکەش لەواندا صەرف بکرێ، وە هەروەها هەر کاتێ بەرژەوەندی کۆمەڵێك وای پێویست کرد کە لە پێشتر بن لە جەنگاوەران ئەوە ئەدرێت بەوان(٥).

===================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

(5) ئەمەی کە ئیبنوڕوشد باسی کرد لەناو ڕەئییەکاندا پەسەندترینیانە. (دانەر).